Family Medicine & Primary Care Review 2012, 14, 2: 148–150

PL ISSN 1734-3402

PRACE ORYGINALNE • ORIGINAL PAPERS

Ocena zachowań zdrowotnych pacjentów z uwzględnieniem zmiennych socjodemograficznych

The assessment of patients' health behaviours with reference to sociodemographic variables

ELŻBIETA GROCHANS[1, A, D, G], DANUTA GBUREK[4, B], PAULINA POLAKIEWICZ[4, F], ANNA JURCZAK[1, D, F], ANNA GRZYWACZ[3, C], MAŁGORZATA SZKUP-JABŁOŃSKA[1, C, E], KATARZYNA AUGUSTYNIUK[1, E, B], BEATA KARAKIEWICZ[2, D]

[1] Samodzielna Pracownia Propedeutyki Pielęgniarstwa Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie
Kierownik: dr n. med. Elżbieta Grochans
[2] Zakład Zdrowia Publicznego Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie
Kierownik: dr hab. n. med. Beata Karakiewicz, prof. PUM
[3] Katedra i Klinika Psychiatrii Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie
Kierownik: prof. dr hab. med. Jerzy Samochowiec
[4] Studenckie Koło Naukowe przy Samodzielnej Pracowni Propedeutyki Pielęgniarstwa Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie
Opiekun Koła: dr n. med. Elżbieta Grochans

A – przygotowanie projektu badania, **B** – zbieranie danych, **C** – analiza statystyczna, **D** – interpretacja danych, **E** – przygotowanie maszynopisu, **F** – opracowanie piśmiennictwa, **G** – pozyskanie funduszy

Streszczenie **Wstęp.** W zespole czynników warunkujących zdrowie naczelną pozycję zajmują zachowania zdrowotne. Następstwem niekorzystnych czynników środowiskowych i behawioralnych jest wzrost rozpowszechnienia w społeczeństwie chorób układu krążenia (CHUK).
Cel pracy. Analiza zachowań zdrowotnych wśród pacjentów medycyny rodzinnej z uwzględnieniem zmiennych: płeć i wykształcenie.
Materiał i metody. Badania przeprowadzono na przełomie 2010/2011 roku wśród 141 pacjentów poradni medycyny rodzinnej. Przebadano 87 kobiet (63%) i 54 mężczyzn (37%). Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem Inwentarza Zachowań Zdrowotnych (IZZ) według Z. Juczyńskiego.
Wyniki. Odnotowano istotną różnicę statystyczną ($p < 0{,}05$) między nasileniem zachowań zdrowotnych kobiet i mężczyzn ogółem (IZZ) oraz w zakresie: prawidłowych nawyków żywieniowych, zachowań profilaktycznych, praktyk zdrowotnych.
Wnioski. Płeć oraz wykształcenie jest istotnym czynnikiem wpływającym na kształtowanie się postaw wobec zachowań zdrowotnych osób zdrowych.
Słowa kluczowe: zachowania zdrowotne, pacjent, choroby układu krążenia.

Summary **Background.** Health behaviours belong to the most important contributors to health condition. The consequence of adverse environmental and behavioral factors is the increase in the incidence of cardiovascular disease (CVD).
Objectives. The aim of this study was to analyse health behaviours among patients of primary care centres with reference to gender and education.
Material and methods. The study was carried out at the end of 2010 and the beginning of 2011 among 141 patients of primary care centres, including 87 women (63%) and 54 men (37%). This survey-based study was performed using Juczyński's Health Behaviour Inventory (IZZ).
Results. The study revealed a statistically significant difference ($p < 0.05$) between the intensity of health behaviours of men and women (IZZ) and in terms of: healthy eating habits, prevention, health practices.
Conclusions. Gender and education are important factors contributing to health behaviours demonstrated by healthy people.
Key words: health behaviours, patient, cardiovascular diseases.

Wstęp

Współcześnie uwagę badaczy i praktyków zajmuje styl życia, który jest jednym z najważniejszych czynników determinujących stan zdrowia [1]. Zachowania zdrowotne wywierają bezpośredni wpływ na stan zdrowia zarówno jednostki, jak i populacji [2].

Rozwój cywilizacyjny doprowadził do zmian zachowań ludzi. Postępująca urbanizacja i rozwój technologiczny pociągnęły za sobą zmianę konsumpcji życia, wpływając m.in. na obniżenie aktywności fizycznej, nieprawidłowe odżywianie, stosowanie używek, przepracowanie, zaburzenia w sferze emocjonalnej. Następstwem niekorzystnych czynników środowiskowych i behawioralnych jest m.in. wzrost rozpowszechnienia w społeczeństwie chorób układu krążenia (CHUK) [3, 4].

Cel pracy

Celem badań była analiza zachowań zdrowotnych wśród pacjentów medycyny rodzinnej z uwzględnieniem zmiennych: płeć i wykształcenie.

Materiał i metody

Badania przeprowadzono na przełomie 2010/2011 r. wśród 141 pacjentów (63% to kobiety i 37% mężczyźni) przychodni NZPiSOZ „Vitapuls" w Trzciance. Zastosowano metodę sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem standaryzowanego narzędzia, służącego do oceny nasilenia zachowań zdrowotnych – Inwentarza Zachowań Zdrowotnych (IZZ) według Z. Juczyńskiego.

Kryterium włączenia pacjentów do grupy badanej był wiek 20–65 lat oraz brak zdiagnozowanych zaburzeń w układzie sercowo-naczyniowym. Ponad połowa badanych miała wykształcenie średnie (54%), wyższe – 23%, a zawodowe – 20%.

Wyniki

Analizując otrzymany wynik w zakresie nasilenia zachowań zdrowotnych w zależności od płci, odnotowano istotną różnicę statystyczną ($p < 0,05$) między ogólnym nasileniem zachowań zdrowotnych kobiet i mężczyzn (IZZ) oraz w zakresie prawidłowych nawyków żywieniowych, zachowań profilaktycznych oraz praktyk zdrowotnych.

W zakresie zachowań zdrowotnych ogólnych kobiety wykazywały znacznie wyższe nasilenie zachowań zdrowotnych, aniżeli mężczyźni (tab. 1).

Tabela 2. Wyniki testu Kruskala-Wallisa dla ogólnego wskaźnika nasilenia zachowań zdrowotnych z uwzględnieniem wykształcenia ankietowanych

H (2, n = 136) = 5,99 $p < 0,05$

Wykształcenie	*n*	Suma rang
Zawodowe	28	1465,00
Średnie	76	5561,50
Wyższe	32	2289,50

W przypadku ogólnego wskaźnika nasilenia zachowań zdrowotnych (IZZ) grupy badanych ze względu na wykształcenie różniły się istotnie pod względem uzyskanych wyników (tab. 2).

Osoby z wykształceniem zawodowym różniły się istotnie pod względem ogólnego wskaźnika zachowań zdrowotnych (IZZ) od respondentów z wykształceniem średnim ($p < 0,05$). W pierwszej grupie odnotowano znacznie niższe wyniki, aniżeli w grupie drugiej (tab. 3).

Dyskusja

Uzyskane wyniki badań własnych w zakresie nasilenia zachowań zdrowotnych w zależ-

Tabela 1. Wyniki testu U Manna-Whitneya dla nasilenia zachowań zdrowotnych z uwzględnieniem płci

Zachowania zdrowotne	Suma rang Kobiety n = 89	Suma rang Mężczyźni n = 52	Z (wynik testu)	p (poziom istotności)
Prawidłowe nawyki żywieniowe	7020,00	2991,00	3,00	< 0,05
Zachowania profilaktyczne	6811,00	3200,00	2,10	< 0,05
Pozytywne nastawienia psychiczne	6540,00	3471,00	0,95	> 0,05
Praktyki zdrowotne	6896,50	3114,50	2,48	< 0,05
IZZ (całość)	6941,50	3069,50	2,66	< 0,05

Tabela 3. Wyniki testu porównań wielokrotnych dla ogólnego wskaźnika nasilenia zachowań zdrowotnych z uwzględnieniem wykształcenia

H **(2,** ***n*** **= 136) = 5,99** ***p*** **< 0,05**

Wykształcenie	Zawodowe	Średnie	Wyższe
Zawodowe		**$p < 0,05$**	$p > 0,05$
Średnie	**$p < 0,05$**		$p > 0,05$
Wyższe	$p > 0,05$	$p > 0,05$	

ności od płci wskazują różnice w kategoriach prawidłowych nawyków żywieniowych, zachowań profilaktycznych i praktyk zdrowotnych. Kobiety wykazywały znacznie wyższe nasilenie zachowań zdrowotnych aniżeli mężczyźni. Uzyskany wynik jest zgodny z licznymi rezultatami badań wskazującymi taką samą tendencję. Podobne wyniki badań uzyskali Ślusarska i Nowicki w badaniach przeprowadzonych wśród osób pracujących. Badania te udowodniły wyższe nasilenie zachowań zdrowotnych kobiet w stosunku do mężczyzn we wszystkich kategoriach [5]. Wynik badań własnych w zakresie nasilenia zachowań zdrowotnych w zależności od płci jest również zbieżny z wynikiem uzyskanym przez Andruszkiewicz i Basińską w badaniach przeprowadzonych wśród osób palących papierosy [6].

W badaniach przeprowadzonych przez Ślusarską i Nowickiego dotyczących analizy wyników ogólnego wskaźnika zachowań zdrowotnych z uwzględnieniem wykształcenia jako zmiennej uzyskano wynik, w którym osoby z wykształceniem zawodowym i średnim cechowały się niższym nasileniem zachowań zdrowotnych [5]. Wynik badań własnych wskazuje podobną zależność między wykształceniem a stopniem nasilenia zachowań zdrowotnych. W grupie badanej znacznie niższe wyniki uzyskały osoby z wykształceniem zawodowym niż respondenci, którzy zadeklarowali wykształcenie średnie i wyższe. Podobnie jak w badaniach Dolińskiej-Zygmunt, dowiedziono, że poziom wykształcenia ma wpływ na rodzaj podejmowanych działań zdrowotnych [7]. Zbliżony wynik uzyskano również w badaniach przeprowadzonych w 2002 r. na zlecenie CBOS (Centrum Badania Opinii Społecznej) w reprezentatywnej grupie dorosłych Polaków [8]. W badaniach własnych, podobnie jak w badaniach Ślusarskiej i Nowickiego, wykształcenie jako zmienna nie wpływa na wskaźnik w poszczególnych kategoriach zachowań zdrowotnych [5].

Wnioski

Płeć oraz wykształcenie jest istotnym czynnikiem wpływającym na kształtowanie się postaw wobec zachowań zdrowotnych osób zdrowych.

Piśmiennictwo

1. Karczewski JK, red. *Higiena. Podręcznik dla studentów pielęgniarstwa.* Lublin: Wydawnictwo Czelej; 2002.
2. Gromulska L, Piotrowicz M, Cianciara D. Własna skuteczność w modelach zachowań zdrowotnych oraz w edukacji zdrowotnej. *Przeg Epidemiol* 2009; 63: 427–432.
3. Brown JR, O Conor GT. Coronary heart disease and prevention in the United States. *N Engl J Med* 2010; 362: 2150–2153.
4. Dworzański W, i wsp. Kawa i kofeina – wrogowie czy sprzymierzeńcy kardiologa. *Kardiol Pol* 2011; 69(2): 173–176.
5. Ślusarska B, Nowicki G. Zachowania zdrowotne w profilaktyce chorób układu krążenia wśród osób pracujących. *Probl Hig Epidemiol* 2010; 91(1): 34–40.
6. Andruszkiewicz A, Basińska M. Zachowania zdrowotne osób uzależnionych od nikotyny. *Przegl Lek* 2009; 66(10): 783–785.
7. Ślusarska B, Nowicki G, Piasecka H. Zmiany sposobu żywienia, poziomu aktywności fizycznej oraz wskaźników BMI i WHR zależne od wieku wśród osób pracujących. *Pielęgniarstwo XXI Wieku* 2009; 3(28): 5–10.
8. Kirscher H, Kosińska I, Nawojek L. Zmiany zachowań żywieniowych w Polsce w latach dziewięćdziesiątych. *Zdrowie Pub* 2002; 112(3): 313–319.

Adres do korespondencji:
Dr n. med. Elżbieta Grochans
Samodzielna Pracownia Propedeutyki Pielęgniarstwa PUM
71-210 Szczecin
ul. Żołnierska 48
Tel.: 91 480-09-02
E-mail: grochans@pum.edu.pl

Praca wpłynęła do Redakcji: 31.01.2012 r.
Po recenzji: 20.02.2012 r.
Zaakceptowano do druku: 15.03.2012 r.